

PAPER DETAILS

TITLE: Son Dönem Naks -Hâlidî Seyhi Kasik i Ali Riza Konevî'nin Kirk Hadisi

AUTHORS: Mustafa YÜCEER

PAGES: 145-174

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2740211>

Son Dönem Nakşî-Hâlidî Şeyhi Kaşıkçı Ali Rıza Konevî'nin Kırk Hadisi

*The Forty Hadiths of Khashoggi Ali Riza Qonavi,
the Sheykh of the Nakshi-Khalidi in the Latest Era*

Dr. Öğr. Üyesi
Mustafa YÜCEER

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Hadith, Istanbul, Türkiye
mustafa.yuceer@medeniyet.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-1769-1739
ROR ID: https://ror.org/05j1qpr59

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 31 Ekim/31 October 2022
Kabul Tarihi / Date Accepted: 30 Kasım/30 November 2022
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/31 December 2022
Yayın Dönemi / Publication Period: Aralık/December
DOI: 10.46231/sufiyye.1196877



Etik Beyan

Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mustafa YÜCEER).

Lisans Bilgisi

Licence Information:

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicariTüretilmez 4.0 (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. *This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC 4.0) International License.*

İntihal

Plagiarism:

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. *This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.*

Yayıncı

Publisher:

Kalem Eğitim Kültür Akademi Derneği/
Kalem Education Culture Academy
Association

Atıf / Cite as

Yüceer, Mustafa. "Son Dönem Nakşî-Hâlidî Şeyhi Kaşıkçı Ali Rıza Konevî'nin Kırk Hadisi".
Sufiyye 13 (Aralık 2022), 145-174.

Öz

İslam medeniyetinde kırk hadis telif geleneği hicri ikinci asırdan beri var olagelmıştır. Osmanlı döneminde manzumelere de konu olan bu türün Cumhuriyet sonrası örneklerinden biri Esad Erbilî'nin halifelerinden Nakşî-Hâlîdî şeyhi aynı zamanda Medine mücâviri olan Kaşıkçı Ali Rıza Konevî'ye ait *Kenzü'l-fuad* isimli manzum kırk hadistir. Eser manzum-mensur karışık bir çalışma olup, müellifin *Divân*'ının başında yer almaktadır. Bu çalışmada kırk hadisin adının tespiti, sebep-i telifi ve Konevî'ye kadar kırk hadis telif geleneği başta olmak üzere *Kenzü'l-fuâd*'a dair bilgiler verilmiştir. Daha sonra rivayetlerin sıhhatine dair tespitler, tablo ve grafikler eşliğinde, tahlil edilmiştir. Buna göre eserde yer alan 69 rivayetin; 37'si sahih (%54), 23'ü zayıf (%33), 7'si aslı olmayan, bulunamayan ve mevzu, (%10) ve 2'sinin de selefte ait söz (%3) şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca müellifin rivayetleri tercih ederken kullandığı kaynaklar araştırılmış ve Suyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr* isimli eserinin en önemli kaynağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tercih edilen rivayetlerin muhtevası ve müellifin hadisleri şerh yöntemi, çalışmanın inceleme konusu yaptığı bir başka husustur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tasavvuf, Şiir, Kırk Hadis, Kaşıkçı Ali Rıza Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, Tahrîc

Abstract

The tradition of collecting forty hadiths in Islamic civilization has existed since the second hijri century. This genre was also the subject of poem (manzume) during the Ottoman period. One of the post-Republican examples of this genre, which was also the subject of poems in the Ottoman period, is the forty hadith in verse called *Kenzü'l-fuad*, which belongs to Khashoggi Ali Rıza Konevi, one of the caliphs of Esad Erbilî, the Nakşî-Khâlîdî sheikh and also a resident in Medina. The book was written as both poem and prose, and it is at the beginning of the author's *Divan*. In this study, information about *Kenzü'l-fuad*, especially the determination of the names of forty hadiths, their reason and the tradition of copyrighting forty hadiths up to Konevi are given. Then, the determinations about the authenticity of the narrations are analyzed in the presence of tables and graphics. According to this, 37 of the 69 narrations in the work are authentic hadiths (54%), 23 are weak hadiths (33%), 7 are inauthentic and fabricated hadiths (10%) and 2 are as predecessors' words (3%). In addition, the sources used by the author while choosing the narrations are searched and it is concluded that Suyûtî's work named *al-Câmiu's-Sağîr* is the most important source of the author. The content of the preferred narrations and his method of commentary on the hadiths are another examined issue in the study.

Keywords: Hadith, Sufism, Poetry, Forty Hadiths, Khashoggi Ali Rıza Qonavi, *Kenzu'l-fuad*, Takhrij

Giriş

Her çağın kendine ait bir iletişim unsuru, bir paylaşım aracı vardır. Teknolojinin bu kadar yaygın olmadığı zamanlarda insanlığın iletişim kanallarını pek çok edebi tür sağlamıştır. Bunlardan biri de şiirdir. Özellikle İslam kültür ve medeniyet tarihinde şiirin, doğumdan ölümüne kadar (mevlidname, mezar taşına ebced hesabı ile tarih düşürme vb.) pek çok alanda önemli bir rolü olmuştur. Söz gelimi manzum ilmihal, kısa sûrelerin tefsirleri, Ferâiz metinlerinin yanında gazavatnâme, nasi-hatnâme gibi Türk-İslam Edebiyatı'nda önemli edebi türlerin oluşumuna katkı sağlamıştır. Bu türlerin içinde manzum kırk hadis telifi belirgin bir şekilde ön plana çıkmış ve neredeyse bütün divan şairleri, kırk hadis telif/tercüme çabasına girmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan olaylarla birlikte Cumhuriyet döneminde manzum kırk hadis telifi oldukça azalmış ancak birkaç eser telif edilebilmiştir.¹ İşte bu eserlerden birisi Kaşıkçı Ali Rıza Konevî (öl.1969) tarafından kaleme alınan, manzum-mensur türde kurgulanan bir kırk hadisidir. Bir yönü tasavvufî örgülerle, diğer yönü ayet ve hadislerle şekillenen eserde yer alan rivayetler bu çalışmanın inceleme konusu edilmiştir. Esad Erbilî'nin (öl.1931) halifesi olmakla birlikte sûfî bir şair de olan Konevî'nin eserinin telifine kadar tarihi süreçte kırk hadislerin geçirdiği aşama gelinek noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Eserin, matbu ancak ne zaman nerede basıldığı belirsiz olan tek nüshası dışında bir kaydının olmayışı, araştırma açısından bir eksiklik meydana getirirse de yakın dönem bir çalışma olması müellifin matbu nüshayı kontrol ettiğini akla getirmektedir. Eserde yer alan hadislerin sıhhati hadis ilmi açısından incelenirken; müellifin hadis kaynaklarının tespit edilmesi ve en nihayetinde örnek bir hadis özelinde Ali Rıza Konevî'nin şerh yönteminin ortaya konulması, modern dönem hadis-şerh geleneğinin ve hadis-şiir

1 Buna rağmen mensur kırk, yüz ve bin hadisler bulunmaktadır. Bin hadislere örnek olarak Mehmed Ârif Bey'nin (Erzurumî) *Binbir Hadis-i Şerif Şerhi*; Sâlih Fâik b. Ahmed-i Manastırî Rûmî'nin *Elfiyetü's-seniyye fi'l-adâbi'l-Ahmediyye*'si ve müellifin de şeyhi olan Muhammed Esad Erbilî'nin *Kenzü'l-irfân fi ehâdisi'n-Nebiyi'r-Rahmân* isimli çalışmaları zikredilebilir. Manzum çalışmalara örnek olarak İsmâil Sâdık Kemâl'in 1019 rivayetten oluşan ve 700 kadar rivayeti Buhârî'den seçtiği çalışması verilebilir. Literatüre dair geniş bilgi için bk. Fahreddin Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 21 (Mayıs 2013), 407-455.

ilişkisinin geldiği noktayı göstermesi bakımından literatüre kaktı sunacak başlıklardır. Çalışma kapsamında 69 rivayetin tahrîci gerçekleştirilmiş; elde edilen bulgu ve sonuçların yansıtıldığı tablo ve grafikler analiz edilmiştir. Kırk hadis telif geleneğinin Osmanlı sonrası dönemde nasıl seyrettiğini hadis ilmi açısından takip etmeyi amaçlayan bu çalışma kapsamında Konevî'nin kullandığı rivayetlerin sıhhat durumu, tümevarım yöntemi ile incelenmiş; çalışmanın sınırlarını çizmek adına sadece hadis otoritelerince problemli kabul edilen rivayetlerin tahrîc bilgileri detaylı bir şekilde sunulmuştur.

1. Ali Rıza Konevî'ye Kadar Kırk Hadis Telif Geleneği

İslam medeniyetinde dinî, edebî ve kültürel düzeyde özgün bir yeri olan kırk hadis telif geleneği, hicri ikinci asırdan itibaren var olagelmıştır. Muhaddisler başta olmak üzere fakih, sûfî, edip ve şair gibi farklı ilim dallarında uzmanlaşmış kişilerin behrelerine ve bilgi/ilgi düzeylerine göre söz konusu geleneğe katkı sunmuşlardır. İbnü'l-Mübârek'e nispet edilen ilk kırk hadisten günümüze kadar farklı milletlerin ve toplulukların telif ettiği yüzlerce kırk hadis vardır.² Hz. Peygamber'den zayıf bir senedle kırk hadis ezberleme, aktarma neticesinde; Hz. Peygamber'in şefaât ve şahitliğini vaat eden ve "Men hafıza" hadisi olarak da bilinen bir rivayet başta olmak üzere; tebliğ, talim, sanat vb. pek çok saik, bu alanda çok yönlü bir telif geleneğinin oluşmasının ve gelişim göstermesinin önünü açmıştır.³ Dönemin sosyal mecrasının şiir olmasından hareketle

2 Söz gelimi İbn Asâkir'e nispet edilen dört, Nizâmiye Medreseleri müderrislerinden Ebü'l-Hayr el-Kazvîni'ye (ö. 590/1194) ve İbn Hacer el-Askalânî'ye nispet edilen on, Suyûtî'ye nispet edilen beş kırk hadis vardır. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî el-Kettânî, *er-Risâle-tü'l-mustatrafê li-beyâni meşhûri kütübî's-sünneti'l-müşerrefe* (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1993), 193; Mustafa Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı* (Ankara: TDV Yayınları, 2021), 22, 23, 27, 28. Kırk hadis konusunda Arapça, Türkçe ve Farsça manzum-mensur yapılan telifat konusunda en kapsamlı çalışma Abdulah Karahan'a aittir. Özellikle yazma halinde bulunan eserlerin envanter bilgisine kadar bu çalışmada yer verilmiş, daha çok edebi formlar etrafında manzumeler inceleme konusu yapılmıştır. Eser bu yönüyle bir fihrist görevini de üstlenmektedir. Abüdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis* (Ankara: DİB Yayınları, 1991).
3 "Men Hafıza" rivayetinin hadis ilmi açısından incelendiği bir çalışma için bk. Mustafa Yüceer, "Hadis İlmi Açısından 'Men Hafıza' Rivâyeti ve Manzum Kırk Hadis Geleneğine Tesiri", *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2020), 931-970. Kırk hadis telif geleneğinde, farklı şehirlerdeki farklı hocalardan alınan farklı 40 rivayet, 40 farklı sahabiden alınan 40 farklı rivayet, 4 halife ile ilgili 40 rivayet, fakirlikle ilgili kırk hadis gibi pek çok başlık açılmıştır.

Osmanlı'da kırk hadislerin nazma dökülmesi, bahsi geçen geleneğe dinî kimliğin yanı sıra estetik ve folklorik bir bakış açısı kazandırmıştır. Tarihi süreçte Abdurrahman Câmî'den önce manzum kırk hadis telifinin bulunmayışı bu düşüncüyü doğrular nitelikte bir veridir. Câmî'nin Farsça manzum kırk hadisnin tercümeleri ile birlikte Osmanlı döneminde kırk, yüz, bin ve pek çok manzum kırk hadis meydana getirilmiştir. Bu doğrultuda Câmî'nin Farsça kırk hadisnin tercümeleri kendisi henüz hayatta iken yapılmış; Çağatayca, Arapça ve Türkçe olmak üzere on beş kadar Câmî tercümesi neşredilmiştir.⁴ Siyasi ve askeri alandaki değişim ve gelişime paralel olarak özellikle 16. asır popüler Osmanlı edebiyatında manzum kırk ve yüz hadisler yoğun bir biçimde artmış, yapılan tespitlere göre bu asırda 30 kadar manzumenin mevcut olduğu ortaya konulmuştur.⁵

Sonraki dönemlerde telif sayısı bu rakamlara ulaşmamış olsa da Osmanlı'nın son dönemine kadar yaklaşık 75 manzum kırk hadis, bir kısmı yazma eser kütüphanelerinin envanterinde yer alırken; bir kısmı da akademik çalışmalara konu olacak şekilde neşredilerek günümüze ulaşmıştır.⁶

Eğitim-öğretim başta olmak üzere siyasi, askeri ve bürokrasi alanında yaşanan olumsuzluklara paralel olarak Osmanlı'nın son dönemlerinde manzum kırk hadis telifi azalmış ve 19. asırda iki manzum kırk hadis telif edilebilmiştir. Nitekim bu asrın sonunda vefat eden (öl. 1892) İsmail Sadık Kemâl'in Buhârî'nin *es-Sahih* adlı eserini nazma çekme düşüncesi ile hazırladığı bin hadisi belki de Osmanlı dönemi manzum kırk hadis

4 Dokuz adet Câmî tercümesi ülkemizde Ahmet Sevgi tarafından neşredilmiştir. Bununla birlikte tarafımızdan yapılan çalışmaya göre bu sayı on üçe çıkmıştır. Bunlardan biri Ali Şir Nevâî tarafından yapılan Çağatayca tercümesi ile Müfid'in Arapça neşri özel bir öneme sahiptir. İlgili neşirler ve Câmî'de yer alan rivayetlerin sıhhat durumları, kaynak bilgilerine dair bk. Ahmet Sevgi, *Molla Câmî'nin Erba'in'i ve Manzûm Türkçe Tercümeleri* (Konya, 2000); Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*, 80.

5 Karahan, *Kırk Hadis*, 43-54.

6 Osmanlı döneminde kırk, yüz ve bin hadislere dair Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalında Nihat Öztoprak, Fatih Işıl ve İdris Söylemez'in; Hadis Bilim Dalı'nda Mustafa Yüceer'in doktora ve yüksek lisans çalışmaları vardır. İdris Söylemez, *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)* (Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2017); Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*; Nihat Öztoprak, *Klasik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1993); Fatih Işıl, *Edebiyatımızda Hadis-i Şerifler ve Âsâr-ı Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)* (Adana: Çukurova, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

telif geleneğinin son eseri kabul edilebilir.⁷ Bununla birlikte yaklaşık altı asır süren manzum kırk hadis geleneği, Cumhuriyet döneminde sınırlı sayıda da olsa devam etmiştir.

1883 yılında doğan ve 1969 yılında Medine’de vefat eden âlim, sûfî ve şair olan Kaşıkçı Ali Rıza Konevî, bu geleneği devam ettirenlerden biridir. Konya’nın Hadim/Alata Köyü’nde doğan Konevî, 1934 yılında gittiği hac yolculuğu dönüşünde bir yıl Şam’da kalmış akabinde 1935 yılında tekrar Medine’ye dönerek vefatına kadar orada yaşamıştır. Mürettep bir *Dîvân*’ı da olan Ali Rıza Konevî’nin *İmdâdü’l-müslimîn fî beyânı akâidi’l-mü’minîn*, *İlticânâme-i Rızâiyye*, *Gülzâr-ı Medîne (Medînetü’l-Münevvere)* ve *Rahmet Damlaları* isimli daha çok manzum olan çalışmaları bulunmaktadır.

Kırk hadis telif geleneğinde; manzum, mensur ve manzum-mensur olmak üzere üç tür oluşmuştur. Bazı müellifler eserlerinde kırk sayısını esas alırken bazıları bu sayıyı 50, 80, 100 gibi artırma yönüne gitmişlerdir. Mensur kırk hadislerin içinde Nevevî’nin, *el-Erbaun* adıyla meşhur olan kırk hadisi ön plana çıkmıştır.⁸ Aynı şekilde Osmanlı döneminde Kemalpaşazâde’nin dört farklı kırk hadisi mensur türe örnek verilebilir.⁹ Câmî’nin eserini manzum kırk hadise örnek vermiştik. Manzum-mensur kırk hadisler arasında 16. asırda telif edilen Tosyalı Abdülmecid b. Şeyh Nasûh’un (öl. 996/1588) *Arafâtü’l-Ârifîn* isimli çalışması dikkat çekicidir.¹⁰

Kırk hadis telif geleneğinin devamına katkı sunması adına belirtmek gerekir ki Kaşıkçı Ali Rıza Konevî’nin tasavvufta intisap ettiği aynı zamanda halifesi de olduğu Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Esad Erbilî’nin *Kenzü’l-irfân* isimli mensûr bin bir hadis çalışması 20. asrın başlarında neşredilmiştir.¹¹ Şeyhi gibi Ali Rıza Konevî’nin kırk hadisi de manzum-mensur telif edilmiş

7 İsmail Sadık Kemâl, *Âsâr-ı Kemâl* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67); Bin hadis olarak verilen eserde 1019 hadis vardır. Rivayetlerin tahrîci ve muhteva tenkidi için bk. Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*, 339-382, 482-491.

8 Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Erbaûne’n-Neveviyye*, thk. Kusayy Muhammed Nurs el-Hallâk - Enver b. Ebî Bekr (Cidde: Dârü’l-Minhâc, 2009).

9 Ahmed Şemseddin Kemalpaşazâde, *Erbau erbaîniyyât ve şurûhuhâ*, thk. Muhittin Uysal (Konya: Aybil Yayınları, 2017).

10 Abdülmecid b. Nâsûh et-Tosyevî, *Arafâtü’l-Ârifîn li’l-vükûfi mevki’i ‘ibâdeti rabbi’l-âlemîn* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Râşid Efendi, 136); İdris Söylemez, Osmanlı dönemine ait 10 adet manzum-mensur kırk hadis tespit etmiştir. Okçuzâde’nin Ahsenü’l-Hadis’i, Osmanzâde Tâib’in Sıhhat Âbâd ve Bosnevî’nin Amâil-i Fazâil-i Cihâd isimli eserleri nitelik açısından değerlidir. Söylemez, *Manzum Kırk Hadisler*, 142.

11 Muhammed Esad Erbilî, *Kenzü’l-irfân* (İstanbul: Erkam Yayınları, ts.).

ve 20. asır kırk hadis telif geleneği içinde dönemi yansıtmaya adına özgün bir eserdir. Müellife kadar geçen tarihi süreç ve eserlere dair verilen bu bilgilerden sonra şimdi Ali Rıza Konevî'nin eseri hakkında bilgi verilecektir.

2. *Kenzü'l-Fuad veya Necâtü'l-Mü'minîn min Ehâdîsi'l-Erbâin'e Dair*

Ali Rıza Konevî'nin kırk hadisi, *Dîvân-ı Rızâ necâtü yevmi'l-haşri ve'l-cezâ* isimli *Dîvân*'ının başında yer almaktadır. Birden çok hamdele ve salve ile başlayan eser, iç içe iki çalışmadan oluşmaktadır. Eserin başında besmele, hamdele, salve ile yapılan başlangıç ve buradaki bilgilerin nazma çekildiği on beyitlik bir manzume yer almaktadır. Akabinde mukaddime başlığı altında *Dîvân*'a dair bilgiler verilmiş, şiir hakkında Hz. Peygamber ve sonraki dönemlerde öne çıkan bazı hususlara/tartışmalara işaret etmiştir. Mukaddimede hadis açısından dikkat çeken en önemli unsur, iddia edilen fikirleri desteklemek için kullanılan birkaç rivayetin dışında müellifin, müminleri ihyâ ve irşadda öncelikle Kur'an'ı daha sonra hadisleri, üçüncü sırada da âlimlerin sözlerini âlet ve kuvvet, kabul etmesidir. *Dîvân*'ın mukaddimesinin son kısmında Mekke'den Medine'ye hicreti konu alan bir manzume aynı zamanda eserin 1. Bahri olarak zikredilmiştir.¹²

Müellif eserine tekrar besmele ve hamdele ile başlayarak devam etmiş ve kırk hadis telif geleneğinin oluşumunda en önemli teşvik unsuru kabul edilen “Kim ümmetimin din işlerinde onlara fayda verecek kırk hadis ezberlerse kıyamet günü Allah Teâlâ onu fakih ve âlim olarak diriltir. Ben de onun için şefaati ve şahit olurum” şeklinde 13 sahâbiden nakledilen bu rivayeti¹³ aktararak kırk hadis çalışmasının telif sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

12 *Dîvân*'da yer alanlar ile birlikte eserin tamamında toplam 295 bahir bulunmaktadır. 1. Bahir mukaddimede, 43 bahir kırk hadisin içinde, geriye kalan bahirler ise *Dîvân*'da yer almaktadır. 13 Hadis Edebiyatında kırk hadis telif etme geleneğine mesnet olan bu rivayet 13 sahâbiden 28 farklı tarikle gelmektedir. “Men Hafıza” rivayeti şeklinde meşhur olan bu hadisin bütün senedlerini tahlil eden Yüceer'in verdiği bilgiye göre Ebû Said, Ebû Ümâme ve Muaz b. Cebel'den nakledilen üç rivayet zayıf kabul edilirken diğer 25 tarikin senedlerinde mevzu hadis uyduran kimseler yer almaktadır. Hadis edebiyatında kırk hadislere dair bilgi ve bu rivayet hakkında detaylı bilgi için bk. Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*, 31-64; Yüceer, “Hadis İlmi Açısından ‘Men Hafıza’ Rivâyeti ve Manzum Kırk Hadis Geleneğine Tesiri,” 931-970.

“İşte şu tebşirât-ı azîme-i Muhammediye ve taltifat-ı atıyye, Ahmediyye’ye tamâ’an şu râkımü’l-huruf, sâhibü’l-dîvân Ali Rıza, dîvân-ı fakirânemin şereflenmesine ve ashâb-ı safânın mütalaa ve istifâzlarına bir vesile olmak emeli ile *Dîvân*’ının baş tarafında kırk hadis-i şerifin Türkçeye tercümesini arzu eyledim.”¹⁴

Buna göre müellif, hadiste vaat edilen müjdeleri Hz. Peygamber’den ummakta ve bu vesile ile *Dîvân*’ının şereflenmesini arzulamaktadır. Ayrıca muhibbânın okumalarını, istifade etmelerini düşünmüş ve kırk hadis tercümesini bu kısımda zikretmiştir. Dolayısıyla *Dîvân* ve *Kırk Hadis* aynı kitap içinde iki farklı kitap olarak takdim edilmiştir.

Ali Rıza Konevî, kırk hadise başlamadan önce ilginç bir şekilde Nevevî’nin *el-Erbaûn* isimli çalışmasının mukaddimesinin hamdele, salve ve kırk hadis ile ilgili rivayetlerin yer aldığı ilk kısmı birebir aktarmıştır.¹⁵ Burada yer alan bilgiye dair bir tahlil ve tahkikat yapılmamıştır. Ayrıca Nevevî’den alındığına dair bir bilgi de yoktur.¹⁶ Kırk hadisin hemen ardından müellif *Dîvân*’ına başlamamış ve İbn Câbir el-Endelûsî’ye ait olduğunu ifade ettiği *Kasîdetü’l-Bâri* ismiyle, 114 sureye dair kaleme alınmış bir kasideyi de eklemiştir:

“Kasîdetü’l-Bâri ‘el-mensub li İbn Câbir el-Endelûsî fi mehdin-nebiyyi (sav) Kur’ân-ı azimü’ş-şanın hâvi olduğu 114 suver-i Kur’âniyye’nin ta’dâdı ile gayet fasih ve acîb bir mânâlarla silk-i tahririne alınmış olan şu kasîde-i mübâreke teberrüken şu makâma ilave olunmuştur.”¹⁷

Hiz. Peygamber’i, sûre isimlerinin sırasıyla yer verildiği beyitlerle metheden bu kaside, 8. asırda yaşayan Endülüslü şair, Ebû Abdullah İbn Câbir tarafından kaleme alınmış, Sezâi Karakoç tarafından *Güzellikler Kasidesi* olarak Türkçeye tercüme edilmiştir.¹⁸ Konevî’nin *Kırk Hadis*’ten sonra ve *Dîvân*’ına başlamadan önce bu kasideye yer vermesi hadisten şiire geçişte niyeti tashih fikri ile ayrıca şiire bakış açısının lehve’l-hadîs kabilinden olmadığı şeklinde anlaşılabilir.

14 Kaşıkçı Ali Rıza el-Hâdimî el-Konevî, *Necâtü’l-mü’minîn min ehâdisi’l-erbaîn* (*Kenzü’l-fuâd*) (b.y.: y.y., ts.), 13.

15 Nevevî, *el-Erbaûne’n-Neveviyye*, 35-38.

16 Konevî, *Kenzü’l-fuâd*, 13.

17 Konevî, *Kenzü’l-fuâd*, 132.

18 Sezai Karakoç, *İslâm’ın Şiir Anıtlarından* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016), 73.

2.1. Kırk Hadis'in İsmi Ne Olmalıdır?

Dîvân ve *Kırk Hadis*'in elimizde tek nüshası bulunmaktadır. Mevcut nüsha, basım yeri ve tarihi olmaksızın neşredilmiş olup ilk sayfası da fotokopi olarak nüshaya eklenmiştir.¹⁹ Dolayısıyla müellifin notları veya baskıya gönderilen son şekli inceleme konusu yapılamamıştır. Elimizdeki bulgular dâhilinde kitabın iç kapağı ve ilk girişinde *Necâtü'l-müminîn min ehâdisi'l-erbaîn* şeklinde bir isimlendirme gözükmektedir.²⁰ Bununla birlikte ne Mukaddime'de ne de ikinci bir mukaddime olan, Nevevî'nin *Kırk Hadis*'inin mukaddimesinden bir kısmının yer verildiği bölümde, kitabın ismine dair bir bilgi verilmemiş sadece kırk hadisin Türkçeye tercümesinin yapılacağı ifade edilmiştir. Bununla birlikte kırk hadisin sonunda "Bi-mennihî Teâlâ işte şu yerde "*Kenzü'l-fuâd*" ismiyle müsemma olan hadis-i erbaîn risâlemiz misk-i hitâm bulunmakla fî ma-ba'd *Rızâî* nam *Dîvân*'ımızın tab'ına mübâşeret olunmuştur."²¹ ifadelerini kullanan müellif, eserin ismini *Kenzü'l-fuâd* olarak belirtmiştir.

Bu bilgilere göre kırk hadisin isminin açık bir şekilde *Kenzü'l-fuâd* olması gerekmektedir. *Necâtü'l-mü'minîn* ifadesinin yer aldığı tek yer kapaktaki bilgilerdir ki az önce de ifade edildiği üzere bu sayfalar fotokopi olarak esere eklenmiştir. Buna göre müellif, eserin en son haline *Necâtü'l-mü'minîn* demiş ve eserin kapağına da bu isim yazılmış olabilir ki baskıdan sonra hatimede yer alan bilgi silinmemiş olabilir. Kanaatimizce bu zayıf bir ihtimal olup; uzak bir tevil olacaktır. Ayrıca eserin sonundaki bilgi ve müellifin açık bir ifadesi olmasından dolayı mevcut verilere göre isminin *Kenzü'l-fuâd* olması ilmi açıdan daha doğrudur.

3. Eserde Yer Alan Hadislerin Sıhhat Bilgileri

Kenzü'l-fuâd, manzum-mensur bir kırk hadis olarak tasnif edilmiştir. Müellif önce hadisin Arapçasını zikredip akabinde manasını mensur

19 Ali Çoban, "Yakın Dönem Bir Nakşî-Hâlidî Şeyhi Portresi: Kaşıkçı Ali Rıza Efendi (1883-1969)", *Bilimname* 2/36 (2018), 631. Ali Rıza Konevî'nin hayatı ve eserlerinin de incelendiği bu makalede Ali Çoban, *Dîvân*'ının Nakşiliğe intisabı sonrası oluştuğunu ifade etmiş ve Esad Erbilî'ye intisabından 25 yıl kadar sonra basıldığını ifade etmiştir. Bu bilgiden hareketle *Divan* ve içinde yer alan *Kenzü'l-fuâd*, 1365/1945-46 yılları arasında basılmış olmalıdır.

20 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 1, 2.

21 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 131.

olarak vermiş daha sonra “yani” diyerek hadisle ilgili izahatlar yapmıştır. Bununla birlikte “tuluatımız” ifadeleriyle hadis, nazma uyarlanarak tercüme edilmiştir. Hadislerin izahında âyetler başta olmak üzere konuyla ilgili farklı hadisler, şiirler ve kelâm-ı kibara yer verilmiştir. Eserde yer alan 40 hadis ve hadislerin şerhinde Arapça olarak nakledilen veya şiirlerde iktibas edilerek aktarılan toplam 69 rivayet bulunmaktadır. Ayrıca doğrudan manasının veya mefhumunun anlatıldığı 30 kadar rivayet de şerhlerin içinde zikredilmiştir. Bunun yanı sıra Ali Rıza Konevî, hadislerde ifade edilen hususları ve kendi görüşlerini Kur’an’dan bir delil ile desteklemek için 60 kadar ayete de yer vermiştir.

Bu çalışma kapsamında, eserin metni olan serlevha kırk hadis ve hadislerin izahında yer verilen 69 rivayete dair bir tahrîc çalışması yapılmıştır. Makalenin hacmi de göz önünde tutularak kullanılan metinlerin sıhhat durumlarına dair bir değerlendirme yapılmış ve serlevha rivayetlerin metni, tercümesi, temel hadis kitaplarındaki yerleri ile hükümlerini gösteren tablo Ek-1 şeklinde sunulmuştur. Buna göre eserde yer alan 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 36-1, 37 ve 38. rivayetler sahih kabul edilirken; 3, 6, 12, 13, 21, 22, 23, 26, 32, 33, 34, 35, 39 ve 40. rivayetler hakkında hadis otoritelerinin çoğunluğu zayıf hükmü vermişlerdir. Eserin 16. hadisi temel hadis kitaplarında bulunamazken 36/2. rivayet hakkında hadisi olarak bir aslının olmadığı hükmü verilmiştir. Buna göre eserin temelini teşkil eden 41 rivayetten; 14’ü zayıf, 1’i aslı yok, 1’i bulunamayan, geriye kalan 25’i de sahih hükmündedir. Sayının 41 olarak verilmesinin sebebi 36. rivayetin iki farklı hadis metni olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu metnin ilk kısmı sahih kabul edilirken; ikinci kısım aslı yok/mevzu hükmündedir. Ayrıca eserde yer alan 7. Hadis, merfû bir rivayet olmayıp mevkuf²² olarak sahih bir haberdir.

Müellifin kırk hadisine serlevha olarak tercih ettiği rivayetlerle birlikte söz konusu rivayetlerin şerhinde kullandığı diğer metinlerden 12’si sahih, 9’u zayıf, 2’si selefin sözü ve 5’i de mevzu hükmündedir. 32-A olarak verilen rivayetin merfû senedi zayıf iken mevkuf senedi sahih kabul edilmiştir.

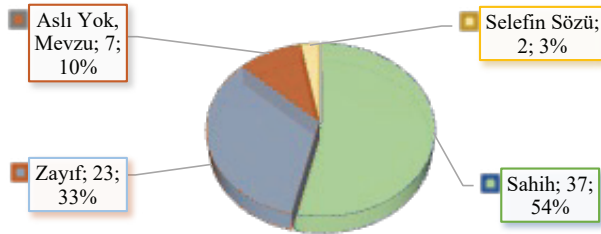
22 Sahabenin sözü ve fiili olarak ifade edilen hadis terimidir. Müellif bu ayrımı işaret etmeden merfû yani Hz. Peygamber’in sözü olarak nakletmiştir.

Aktarılan verileri bir tabloda şu şekilde göstermemiz mümkündür:

Kenzü'l-Fuâd'da Yer Alan Rivayetlerin Sıhhat Bilgisi²³

Hadis No/Hükmü	Hadis No/Hükmü	Hadis No/Hükmü	Hadis No/Hükmü
1. Sahih	11-A: Sahih	19. Sahih	31-A: Mevzu
1-A: Zayıf	11-B: Mevzu	19-A: Sahih	32- Zayıf
2. Sahih	12. Zayıf	20. Sahih	32-A: Mevkuf/Sahih
3. Zayıf	13. Zayıf	20-A: Sahih	32-A: Merfu-Zayıf
3-A: Zayıf	13-A: Selef Sözü	20-B: Sahih	33. Zayıf
4. Sahih	13-B: Selef Sözü	21. Zayıf	33-A: Zayıf
5. Sahih	13-C: Sahih	21-A: Zayıf	34. Zayıf
6. Zayıf	13-D: Sahih	22. Zayıf	35. Zayıf
6-A: Sahih	13-E: Zayıf	22-A: Mevzu	36-1: Sahih
6-B: Zayıf	14. Sahih M.Aleyh	23. Zayıf	36-2: Aslı yok/mevzu
7. Mevkuf/Sahih	15. Sahih	24. Sahih	37. Sahih
8. Sahih M.Aleyh	15-A: Sahih	25. Sahih M.Aleyh	37-A: Zayıf
8-A: Sahih	15-B: Mevzu	26. Zayıf	38. Sahih
9. Sahih	16. Bulunamadı	27. Sahih	39. Zayıf
9-A: Mevzu	17. Sahih	28. Sahih	40. Zayıf
10. Sahih	17-A: Zayıf	29. Sahih	Toplam: 69 Rivayet
10-A: Sahih	18. Sahih	30. Sahih	
11. Sahih	18-A: Sahih	31. Sahih	

Bu bilgiler ışığında eserde yer alan toplam 69 rivayetin 37'si sahih (%54), 23'ü zayıf (%33), 7'si aslı yok, bulunamayan ve mevzu, (%10) ve 2'si de selefte ait söz (%3) şeklinde tespit edilmiş olup grafik dağılımı şu şekildedir:

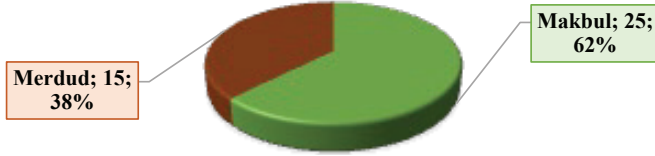


²³ Hadis No olarak verilen "1." Sayısı, *Kenzü'l-fuâd*'da 1. Hadise tekabül etmektedir. "1-A" ise eserdeki 1. hadisin şerhinde yer alan rivayetleri göstermektedir. Tabloda serlevha hadisler, sola dayalı; şerhte kullanılan hadisler, sağa dayalı biçimde verilmiştir. Ayrıca hadislerin sıhhat durumlarına göre renkler sahih hadisler için, yeşil; zayıf hadisler için, gri; mevzu ve aslı olmayan hadisler ise kırmızı olacak şekilde belirlenmiş, serlevha hadisler ile şerhlerde gösterilen hadislerin renkleri de ton farkı ile gösterilmiştir.

Buradaki veriler etrafında şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür:

1. Müellifin kullandığı her iki riayetten biri makbul metinlerden oluşmaktadır. Bunun aksi de söylenmesi gereken bir durumdur ki tasavvufi öğretiler veya şiir gibi edebi türler içerisinde kullanılan rivayetler de tarihi süreçte genelde bu şekilde cereyan etmiştir.²⁴

2. Esasında müellifin kırk hadisinin serlevha kısmındaki 2 yerde problemli rivayet bulunmaktadır. 16. Hadisin temel hadis kitaplarında bulunmayışı ve 36. hadisin biri sahih diğeri aslı yok/mevzu iki farklı metinden oluşması dışında; zayıf hadislerin bir hükme medar olmayışları göz önünde bulundurulursa; sadece serlevha rivayetler açısından bu oran değişecek ve şöyle bir sonuç ortaya çıkacaktır:



Hadis usulü açısından zayıf hadislerle amel etme meselesi²⁵ etrafında düşünüldüğünde ise bu oranın %97'ye mukabil %3'lük bir seviyeye gelmesi de mümkündür.

3. Hadis ilmi açısından konu ele alındığında kırk hadisin tamamının sahih, makbul ve hatta mâmulün bih olan metinlerden oluşması gerektiği bir realitedir. Ne var ki burada müellifin iyi niyeti ve sahih olduğunu kabul ettiği kitaba güven ve ön kabul ile hareket etmesi söz konusudur. Bu durum özellikle ihtisas alanı hadis olmayan pek çok mutasavvıf, şair, münşi, tarihçi ve edibin eserlerinde benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır.

4. *Kenzü'l-fuâd*'da yer alan rivayetlerin muhtevalarına bakıldığında da görüleceği üzere müellifin temel gayesi irşad ve tebliğ vazifesini icra etmektir. Buna matuf olarak rivayetlerin tercih kriterlerini sıhhat kaygısı

24 Tasavvuf ve vaaz edebiyatında kullanılan rivayetler ile özellikle manzumelerde kullanılan rivayetlerin sıhhatlerine dair yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar oran açısından bu değerlere yakındır. Detaylı bilgi için bk. Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışılabilir Rivayetler)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012); Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2009); Mahmut Yeşil, *Vaaz Edebiyatında Hadisler* (Ankara: TDV Yayınları, 2021); Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*, 521-522.

25 Ayşe Esra Şahyar, "Zayıf Hadislerle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 31-49; Yusuf Acar, "Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Süneni", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 41-70.

değil toplumun ihtiyaç noktası belirlemektedir. Özellikle kırk hadis telif geleneğinin Osmanlı münevveri açısından etki alanını teşkil eden ilimden önce edebin yani dinî veya ahlâkî olanın normlarını ve sınırlarını belirleme çabası Ali Rıza Konevî'de de kendini göstermektedir. Nitekim o da kendisinden önce asırlar boyu ayakta kalmış -tartışmalı yönleri olmakla birlikte- geleneği dikkate alarak; merkez noktaya müridânını koymak üzere, insanlığa doğru açılan bir yelpaze gibi ahlâkî öğretilerini hadisler etrafında şekillendirme gayreti içine girmiştir. Ezcümle müellif, nereden söylediğini değil neyi, nasıl ve kime söyleyeceğini ön planda tutmaktadır. Bu yüzden sıhhat kaygısına dair bir iz eserde görülmemektedir.

4. Kaynakları Bakımından *Kenzü'l-Fuâd*

Kırk hadis telif geleneğinde özellikle sebeb-i telif bölümlerinde Hz. Peygamber'in şefaatine kavuşma arzusu ön plana çıkmış ve müellifler bu düşünceden hareketle, halk nezdinde karşılık bulmuş kitaplardan seçtikleri hadisler etrafında eserlerini telif etmişlerdir. Bu anlamda Osmanlı münevverinin sıklıkla başvurduğu kitapların başında Begavî'nin *Mesâbîhü's-sünne*, Sağânî'nin *Meşârikü'l-envâr* ve Suyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr* adlı eserleri ile bu eserlere yapılmış şerhler gelmektedir.

Söz gelimi Gülşenî dergâhı müntesibi İbrâhim Gülşenî'ye ait bir hadis mecmuası, müellifin ifadesi ile "İhvânın teberrükü ile insanların faydalanması için Suyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr*'inden seçilen rivayetlerden" oluşmaktadır.²⁶ Ne var ki Ali Rızâ Konevî, kırk hadisin kaynaklarına dair bir bilgi vermemektedir. Bazı hadislerin izahında verdiği Ebü'l-Leys es-Semerikândî'nin *Tenbîhü'l-gâfilîn* adlı eseri ile Hâdimî'nin *Berîka*'sı ise tâli kaynaklar arasında sayılabilir.²⁷ Ancak yapılan tahrîc çalışmasından elde edilen bulgulara göre rivayetlerin, neredeyse tamamının, tercih edildiği asıl kitap, tıpkı Gülşenî'nin tercihi olan Suyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr* adlı eseridir. Örneğin müellif, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde geçen bir rivayeti, *es-Sağîr*'den aktadığı, rivayete dair lafız farklılıklarının tahrîc

26 Nazîr(â) İbrahim Gülşenî, *Risâle-i ehâdis-i erbaîn-i sülâsiyye* (Saraybosna: Gâzî Hüsrev Begova Biblioteka, 4253), 1b-4b.

27 Müellif, "*Tenbîhü'l-gâfilîn*"de rivayet olunduğuna göre veya işte şu makama Hâdimî merhûmun *Berîka* kitabında yazmış olduğu birkaç mesail-i mühimmeyi nazmen biz terceme edelim", ifadeleriyle birkaç yerde bu iki esere atıf yapmaktadır. Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 99, 104.

çalışması esnasında ortaya çıktığı ve müellifin verdiği metinlerin birebir *es-Sağîr*'de yer aldığı görülmüştür. Yani müellif rivayeti temel hadis kitaplarındaki şekli ile değil *es-Sağîr*'de bulunduğu şekliyle eserine almıştır.

Bu doğrultuda kırk hadis ile *es-Sağîr*'i mukayese ederek elde ettiğimiz verilere göre *Kırk Hadis*'te, 2 rivayet hariç, diğer rivayetlerin tamamı Suyûtî'nin eserinden alınmıştır. Bu rivayetten ilki 13. hadis olarak verilen “Ya Ebâ Zer! Sefineyi yenile; zîrâ deniz derindir. Azığını mükemmel al; zîrâ sefer uzundur. Amelini halis kıl; zîrâ Cenab-ı Hakk görücüdür. Yükünü hafif eyle; zîrâ yol yokuş ve suubetlidir”, ifadeleriyle verilmiştir.²⁸ Söz konusu rivayet hakkında İbn Hacer el-Heytemî, yaşadığı dönemin önde gelen Şâfiî imamlarından Ebü'l-Feth Nasr el-Makdisî'nin, Ebû Zer el-Gıfârî'den naklettiği bilgisini verirken bu rivayeti en erken Deylemî'nin eserinde, senetsiz bir şekilde görebiliyoruz.²⁹ Diğer rivayet ise “Dünyan için, **dünyada**; makamın miktarı amel et. Ahiret için de orada bekâ bulacağın kadar amel et. Allah'a olacak hacetin ne kadar ise; Allah'a da o kadar amel et. Nâr-ı cahîm için de o nâr-ı cahîmin azabına sabrın ne kadar ise o kadar da nâr-ı cahîm için amel et”, ifadeleriyle yer almaktadır.³⁰ Bu metnin hadis olarak yer aldığı en eski eser, Gazzâlî'nin *Eyyühe'l-veled* adlı risalesidir. İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-beyân* adlı tefsirinde hadis olarak zikredilen metne, Gümüşhanevî'nin *Râmuzu'l-ehâdis* şerhi *Levâmiu'l-ukûl*'de ise telmih yolu ile işaret edilmektedir. Benzer manayı destekleyen metinler bulunmakla birlikte, bu lafızda hadis olarak bir aslı bulunamamıştır.³¹ Dolayısıyla Ali Rıza Konevî'nin Suyûtî'ye güven

28 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 43.

29 Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye ed-Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-ahbâr*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 5/339; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî İbn Hacer el-Heytemî, *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir* (Lübnan: Dârü'l-Fikir, 1987), 1/37. Deylemî'nin *el-Firdevs*'inde yer alan hadislerin senedlerinin tespitine yönelik ilk çalışma, oğlu Ebû Mansûr ed-Deylemî tarafından yapılmış ve *Müsnedü'l-Firdevs* şeklinde telif edilmiştir. Farklı kütüphanelerde bazı bölümleri, yazma eserler arasında bulunan bu eser üzerine İbn Hacer'in *el-Garâibü'l-mültekada min müsnedi'l-firdevs* (*el-Müsemma zehri'l-firdevs*) isimli çalışması dikkate değerdir. Bu eser 2018 yılında neşredilmiştir. Söz konusu eserde bu rivayete dair bir bilgiye ulaşamadık. Ebü'l-Fadl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Garâibü'l-mültekadatü min müsnedi'l-firdevs*, thk. ed-Dâiz el-Firyâtî vd. (Birleşik Arap Emirlikleri: Dâru'l-Birr, 2018).

30 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 56.

31 Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî el-Gazzâlî, *Risâle Eyyühe'l-veled*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 53-54; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî,

duyduğu ve temel hadis kitaplarından ziyade bu eserdeki verilerle yetindiği ifade edilebilir.

Müellif, eserinin giriş kısmında Nevevî'nin *el-Erbaûn* adlı eserinin mukaddimesinden bir bölüme birebir yer vermesinden hareketle; acaba rivayetlerin tercihinde bir etkileşim var mıdır, varsa ne yöndedir? şeklindeki soruları akla getirmektedir. Bunun için iki eserde yer alan rivayetleri mukayese ettiğimizde *Kenzü'l-fuâd*'daki 1, 5, 8, 10, 14, 17, 18, 20 ve 25 nolu hadislerin, Nevevî'nin kırk hadisinde de bulunduğu görmekteyiz. Yani birebir etkileşimden bahsetmek mümkün olmamakla birlikte dörtte birlik bir örtüşmeden bahsedilebilir.³²

Kenzü'l-fuâd'da hadislerin şerh edildiği kısımlarda kullanılan rivayetlerin kaynak bilgisi hakkında doğrudan bir kitap tespiti yapmak olumlu sonuç vermemektedir. Nitekim ilgili rivayetlerin tıpkı serlevha hadisler gibi Suyûtî'nin eserinden alındığı varsayımı ile hareket ettiğimizde rivayetlerin yine bu eserden alındığı görülmekle birlikte çoğunluğun farklı eserlerde bulunması dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca müellifin şiirlerine iktibas ederek kullandığı, “küntü kenz”³³ ve “levlâke”³⁴ rivayetleri olarak bilinen

ts.), 8/25, 102; Ahmed b. Mustafa el-Gümüşhânevî, *Levâmiu'l-ukûl (Şerhu Râmüzü'l-Ehâdis)* (İstanbul: Dersâdet, ts.), 1/488.

32 Konevî de tıpkı Nevevî gibi 1. hadisi niyet hadisi olarak vermiştir. Onun dışındaki hadislerin eşleşmesi 5/19, 8/15, 10/36, 14/4, 17/25, 18/40, 20/29 ve 25/39 şeklindedir. Nevevî, *el-Erbaûne'n-Neveviyye*, 67,71,83,91,103,110.

33 “Küntü kenzen” sırrını ızhâr eden rahmet-nümâ / Nesl-i âdem seyyidi bu ni'met-i Gaffâre bak. Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim formuyla tasavvufta pek çok öğretinin temelini teşkil eden bu metin, temel hadis kitaplarında bulunmamaktadır. Ayrıca İbn Teymiyye başta olmak üzere Sehâvî, Zerkeşî, Aliyyü'l-Kârî, Zürcânî ve Elbânî, Hz. Peygamber'e ait olmadığını, isnâdının bilinmediğini metnin aslının olmadığını söylemişlerdir. Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım (Medine: Mücemme'l-Melik Fehd, 2004), 18/376; Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî ez-Zerkeşî, *et-Tezkire fi'l-ehâdisi'l-müştehire (el-Le'âli'l-mensûre fi'l-ehâdisi'l-meşhûre, el-Fevâ'idü'l-mensûre fi'l-ehâdisi'l-meşhûre)*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 136; Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed es-Sehâvî, *el-Mekâsîdü'l-hasene*, thk. Muhammed Osman el-Haşî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985), 327; Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Herevî Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâriü'l-merfû'a fi'l-ahbâri'l-mevdû'a*, thk. Muhammed b. Lutfi es-Sabbâğ (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1971), 269; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürcânî, *Muhtasarü'l-Makâsidi'l-hasene*, thk. Muhammed b. Lutfi es-Sabbâğ (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1989), 777; Muhammed Nâsirüddîn Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'd-daîfe ve'l-mevdû'a ve eseruha's-seyyi' fi'l-ümme* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1988), 13/50.

34 Elindeydi senin “levlâk” başında tâc-ı “ersalnâk” / O mâi tıyn-i Âdem'den yoğiken bir nişân ey dost. “Ey habibim! Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” ifadeleriyle bilinen bu rivayet

ve hadis otoritelerince mevzû kabul edilen rivayetlerin bulunması, tuluat ve sünûhat ile tertip edildiği ifade edilen manzumelerin içinde doğrudan hadis kaynağı aramanın ilmi bir netice vermeyeceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Nitekim müellif, mukaddime kısmında şiirlerine dair bilgi verirken “Yirmi beş küsur senelerden beri zaman zaman iktizâ-yı hâl ve cereyân-ı ahvâl münâsib bu dil-i pejmürde ve hâtıra-i füsürdeden tulû‘ eden tulûâtımı cem‘-i sahâif-i beyzâ edip şu dîvân-ı fakîrânemi ihvân-ı dînime bir hediye-i nâ-çîzânem olmak için tab‘ ve neşrine mübâşeret eyledim.” ifadelerini kullanmaktadır.³⁵ Bunun yanı sıra müellifin “Yirmi beş küsur senelerden beri toplamış bulduğum *Dîvân*’ımın da şecere-i ömrümün bir semeresi ve unfuvanı hayatımın bir mefhâresi olup her beytinde bir ayet-i kerime ve her mısraında bir hadis-i şerife telmih ve telvîh ve işaretle on bin ebyâta kadar bâliğ olan *Dîvân*’ımın...”³⁶ sözlerinden anlaşıldığına göre *Dîvân* ve *Kırk Hadis*’in manzum kısımlarında ayet ve hadislere telmih/göndermeler yapılmıştır. Ancak her beyit veya mısraında ayet veya hadislere doğrudan bir telmihin olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Bu durumu müellifin yaptığı işin başlangıç noktasında niyetinin izharı olarak kabul edilmeli ve Mevlânâ’nın ifade ettiği gibi “Ben yaşadığım sürece Kur’an’ın kölesiyim, Muhammed Mustafa’nın yolunun tozuym. Kim benden bunun dışında bir şey naklederse ben o sözden de o sözü söyleyenden de şikayetçiyim”³⁷ ifadeleri gibi anlaşılmalıdır.

hakkında Sâğânî, Sübkî, Sehâvî, Aliyyü’l Kârî ve Zürcânî gibi âlimler temel hadis kitaplarında yer almadığını, merfû olarak Hz. Peygamberden rivayet edilmediğini ve mevzû olduğunu zikretmişlerdir. Senetsiz olarak Deylemî, İbn Abbas’ın لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْوَلَدَ مَا خَلَقْتُ الدُّنْيَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَعِزَّتِي وَجَلَالِي، لَوْلَاكَ مَا خَلَقْتُ الْوَلَدَ مَا خَلَقْتُ الدُّنْيَا Allah’ın Peygamber’e hitaben: “Azametim ve celalime yemin olsun ki eğer sen olmasaydın cenneti yaratmazdım, sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım” buyurduğunu rivayet etmiştir. Ebü’l-Fedâil Râdiyyüddîn (Râdî) Hasen b. Muhammed b. Hasen es-Sâğânî, *ed-Dürrü’l-mültekat fî tebyîni’l-galat veylühü el-Mevdû’ât*, thk. Abdullah Kâdî (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1985), 64; Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî es-Sübkî, *Tabakâtü’ş-Şâfi’iyyeti’l-kübrâ*, thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv - Mahmûd Muhammed et-Tanâhî (Riyad: Dârü’l-Hicr, 1413), 6/356; Sehâvî, *el-Makâsîd*, 217; Aliyyü’l-Kârî, *el-Esrâr*, 210; Zürcânî, *el-Muhtasar*, 127; Deylemî, *el-Firdevs*, 5/227; Hadisle ilgili değerlendirmeler için bk. Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışılabilir Rivayetler)*, 428; Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, 132.

35 Konevî, *Kenzü’l-fuâd*, 3; Çoban, “Yakın Dönem Bir Nakşi-Hâlidî Şeyhi Portresi: Kaşıkçı Ali Rıza Efendi (1883-1969)”, 630-631.

36 Konevî, *Kenzü’l-fuâd*, 5.

37 Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî Mevlânâ, *Külliyât-ı Şems-i Tebrîzî (Rubâiler)*, thk. Bediüzzaman Fîrûzanfer (Tahran: Emir Kebîr, 1386), 1433 (1331. Rubâî).

5. *Kenzü'l-Fuâd*'ın Muhtevası ve Hadis Şerh yöntemi

Ali Rıza Konevî'nin eserinde yer alan rivayetler daha çok dinin umuma ait meseleleri ele alan metinlerden oluşmaktadır. İtikat, ibadet ve ahkâma dair konulardan ziyade emir ve yasaklara uyan, iyilik yapan, dünyayı bir imtihan yeri olarak gören ve ahirete hazırlanan ideal bir Müslüman kimliğini inşa etme çabası ön plana çıkmaktadır. Esasında bu durum kırk hadis telif geleneğinde irşad merkezli düşünceye sahip müelliflerin tercih ettiği bir yöntemdir. Eserdeki sıralarına göre tercih edilen hadislerin konu tasnifi şöyle gösterilebilir:

1. Ameller niyete göredir. (Niyet hadisi)
2. İlim talebinin amacı: gösteriş vb. şeylerden uzak durmak.
3. Zor zamanlarda dini muhafaza edebilmek.
4. Mutlak manada ecelin geleceği ve hesap vermek.
5. Emir ve yasaklara uyana Allah dünya ve ahiret saadeti verecektir.
6. Ümmetin başı mı sonu mu hayırlıdır?
7. Hz. Peygamber'in bir hutbesi. (Dinin umumi konularına dair)
8. Hayır söyleme, komşu ve misafire ikramda bulunma
9. Hz. Peygamber'in bir hutbesi: (Dünyanın geçiciliğine dair)
10. İyilikte bulunma, ayıp ve kusurları örtmek.
11. Hz. Peygamber'i görmeden inanan arkadaşlarına duyduğu özlem.
12. Allah'ın kıyamette buğzedeceği sekiz sınıf.
13. Ebû Zer'e nasihat: Gemini sağlam yap, azığını bol al, amelde ihlaslı ol, yükünü hafif eyle.
14. İnsanın anne karnında yaratılış safhası: ruhun üflenışı, kaderin yazılışı.
15. Ahir zamanda mü'min yatıp; kafir uyanılacağına dair.
16. Dünya ve ahirete dair: Her iki yerde kalacağın kadar amel et!
17. Zengin ve fakirlerin ibadetlerden aldığı karşılıklar. Zengin verdiğі zekâta karşılık fakirin Allah'ı tespihte bulunması sadakadır.
18. Dünyada kimsesiz biri gibi yaşayıp kendini kabir ehlinde görmek.
19. Dünya nimet veya külfet olabilir.
20. Cehennemden uzaklaştırıp cennete yaklaştıracak ameller: İslam'ın 5 şartı, sadaka ve gece namazı.
21. Öldükten sonrası için kırk hadis bırakan ahirette Hz. Peygamber'in arkadaşı olur.
22. Allah'ın zatını değil; yarattıklarını düşünmek.

23. Sadaka vermek ile borç vermek arasındaki fark nedir?
24. Borçluya yardımcı olmak.
25. İyilik veya kötülük yapmaya niyetlenip; yapmamak.
26. Allah'ı, kullara sevdirmek.
27. Askerde tutulan nöbetin faziletine dair.
28. Mescide gitme adabı: soğan sarımsak yenildiğinde mescide gitmemek.
29. Kabir ziyaretini teşvik.
30. Kişi öldükten sonra amel defterine yazılmaya devam eden üç şey: sadaka-i cariyeye, faydalanılan ilim ve salih evlat.
31. Allah'a sevimli gelen üç amel: vaktinde kılınan namaz, ana-babaya iyilik ve Allah yolunda cihad.
32. En faziletli zühdlerden birisi ölümü hatırlama; en faziletli ibadet ise tefekkürdür.
33. İlim talep etmenin üstünlüğüne dair.
34. Hz. Peygamber'e salavat getirmek.
35. Medine'de oruç tutma ve namaz kılmanın diğer yerlere üstünlüğü.
36. Hac ibadeti ve hac ibadetinin kazandırdıklarına dair.
37. Hz. Peygamber ümmetinden büyük günah işleyene şefaet edecektir.
38. Hz. Peygamber'in adı anıldığında salavat getirmek.
39. Allah'ı zikretmek, Allah'tan haşyet ederek gözyaşı dökmenin ahirette karşılığı nedir?
40. Allah'ı zikretmeden geçirilen vakit için ahirette yaşanılacak pişmanlık.

Eserde yer alan rivayetlerin konu dağılımının zikredilmesi ile birlikte muhteva analizi için eserin karakteristik yapısı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bunun için Konevî'nin bir hadisi nasıl anlamlandırdığı ve şiire konu ettiği üzerinde durulacaktır. Eserde yer alan "12. Hadis" zayıf hükmü verilen bir rivayet olması ve hükmünde polemik bulunması hasebiyle örnek olarak tercih edilmiştir. Ali Rıza Konevî hadislerin önce Arapçasını vermiş³⁸ akabinde "manası" diyerek Türkçeye tercüme etmiştir.

"İnsanlardan sekiz sınıf halk, yevm-i kıyamette en ziyade Cenâb-ı Hakk'ın buğz ve adavet ettiği kimselerdir. Birincisi; yalancılıkla me'luf olup her söylediği söze yalan katmakla halk arasında yalancılıkla ma'rûf ve

ثَمَانِيَةَ أَبْغَضُ خَلِيقَةَ اللَّهِ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ السَّقَّارُونَ وَهُمْ الْكَذَّابُونَ وَالْخَيَالُونَ وَهُمْ الْمُسْتَكْبِرُونَ وَالَّذِينَ يَكْذِبُونَ الْبُغْضَاءَ 38
لِأَخْوَانِهِمْ فِي صُدُورِهِمْ إِذَا لَقَوْهُمْ تَخَلَّفُوا لَهُمْ وَالَّذِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ كَانُوا بَطَاءً وَإِذَا دُعُوا إِلَى الشَّيْطَانِ وَأَمْرِهِ كَانُوا
سِرَاعًا وَالَّذِينَ لَا يُشْرَفُ لَهُمْ طَمَعٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا اسْتَحْلَوْهُ بِإِيمَانِهِمْ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ بِحَقٍّ وَالْمُشَاوُونَ بِالْمِيمَةِ وَالْمُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْأَجَبَةِ
وَالْبَاغُونَ الْبِرَاءَ الدَّحِضَةُ أُولَئِكَ يَقْتَرِفُهُمُ الرَّحْمَنُ عَذَابًا وَجَلًّا

meşhur olan kimselerdir. İkincisi; insanlar üzere kibir ve azamet göstermekle kendi nefsinin aziz ve büyük görüp Cenab-ı Hakkın kullarını hakir gören kimselerdir. Üçüncüsü; ihvan-ı din hakkındaki buğz ve adavetini kalbinde gizleyip de onlara kalbinde olan haset ve fenalığı setrederek muhabbet ızhar eden kimselerdir. Dördüncüsü; Allah ve Resul'üne yani hayır olan bir işe yardım için davet olundukta ağır davranıp, lakin şeytan cihetine yani Allah ve Resul'ünün sevmediği fenalıklara davet olundukta seve seve sürat eden kimselerdir. Beşincisi; hakları olmadığı halde yalan yere yemin etmekle, elin hakkını alan haksız kimselerdir. Altıncısı; insanları birbirlerine takıştırmak için oradan oraya söz taşıyan nemmâmlardır. Yedincisi; iki ahbâbın aralarını bozmak için çalışıp say edenlerdir. Sekizincisi, hiç haberi olmadığı halde bir Müslümanı kaydırıp düşürmeye çalışanlardır.”³⁹

Tercümeden hemen sonra “yani” ifadesiyle hadisin şerhine başlayan müellif, “işte ey aziz kardeş” der ve “O gün ki ne mal fayda verir ne oğullar!”⁴⁰ ayetini, düşüncesini desteklemek için zikreder. Akabinde “Şu hadis-i şerifte zikri sebkât eden sekiz ef‘âl-i kabîha ve bunun emsâli Allah ve Resul'ünün ve müminlerin sevmediği şeylerden hazer etmekle ahlak-ı hamîde ile ittisâf ile huzur-ı Rabbi'l-âlemine gelebilmek çaresine bak. Bâki kalan ömrünü ganîmet bilerek hayat-ı bâkiyi temin ede gör.” diyerek nasihatini noktalar ve şiire geçer.⁴¹

39 Suyûtî'nin verdiği bilgiye göre İbn Asâkir ve Ebü's-Şeyh, et-Tevbîh adlı eserinde Vadîn b. Atâ'dan mürsel olarak nakletmişlerdir. Ona göre hadis zayıftır. Bizim yaptığımız incelemeye göre Ebü's-Şeyh'in eserinde bu manalara gelen ve yedi sınıfın tanımlandığı Hasan b. Atrıyye'nin (ö. 130/748) sözü olarak nakledilen bir metin bulunurken bu rivayet eldeki nüshada mevcut değildir. Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995), 7/86; Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî Ebü's-Şeyh, *et-Tevbîh ve't-tenbîh*, thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim (Kahire: Mektebetü'l-Furkân, ts.), 94; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *el-Câmiu's-sağîr fî ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 216; Zeynüddin Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddin Ali el-Haddâdî el-Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmi'i's-sağîr* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1972), 3/387, 6/76; Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *Daîfü'l-Câmi'i's-Sağîr* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1988), 2615.

40 *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), eş-Şu'ara, 28/88-89.

41 Konevî, *Kenzü'l-Fuâd*, 41-42.

“Tutup şer‘-i şerîfi tazelendir cism ile cânı
 Hudâ bir bir beyân etmiş bize hep yolu erkânı
 Günah bir derttir insanda olur ki; mağfîret olmaz
 Günahlar irtikâp etme, aman gel sakla imanı
 Günah yükün ağırlaştıkça kalp gözün olur a‘ma
 Nefis Hakk’ı kabul etmez ki artar sonra tuğyânı
 Erenler kârıdır her bir gûnahtan silkinip kalkmak
 Yüce dağ misli üstünde basar o çünkü insanı
 Günah çok işlenildikçe karartır, perdeler kalbi
 Çıkar yoldan, olur hâkim ona nefsiyle şeytanı
 Çoğaldıkça günahlar tâ sürükler sâhibin küfre
 Ölü kalbi, düşer inkâra o Hallâk-ı cihânı
 Kebâir her ne var cümle sakın gel irtikâp etme
 Harâmı kim ki şugl eyler, kalır mı ilm ü irfânı
Yetimler mâlını alma dahi ekl-i ribâ kılma
 Dahi terk eyle kardaş **ana ataya isyânı**
 Dahi **Allah’a şirk etme** ve hem hiç **katl-i nefis etme**
 Temiz **hatuna kazf etme** sakın **hem olma sen zâni**
 Dahi hem **şurb-i hamr etme**, **gazâlardan firâr etme**
 Haremde **zulm ve ilhâd eyleyip** de bozma meydânı
Yalan yere yemin etme, hazer kıl **hem de sirkatten**
 Çü **rahmetten ümit kesme**, cahîme yakma gel cânı
 Çekin her bir fenalıktan, kaçın cümle kebâirden
 Erersin lütf u ihsâna, görürsün fazl-ı Rahmân’ı
 Sevâbı kisb ü kâr eyle, dem-â-dem âh u zâr eyle
 Aman yâ Rabbi yâr eyle **Rızâ’ya** avn-i Sübhânı”⁴²

Hadisin metninde kıyamet günü Allah’ın sekiz sınıfa buğz ve adavet edeceği ifade edilmiştir. Müellif öncelikle bunların her birini ayrı bir başlıkta ela almadan “zikri sebkât eden” ifadesiyle sadece hadisteki yerine işaret etmekle yetinmiştir. Dikkat edilirse Konevî, önce günaha dair birden çok beyitte nasihatler de bulunmuş daha sonra hadisin lafzını esas alarak tebliğ düşüncesini temellendirme yoluna gitmiştir. Bu anlamda konu günah olduğu için 6 beyitte günaha dair tavsiyelerde bulunan müellif, sonraki beyitlerin içinde ise büyük günahları zikretmeye çalışmıştır.

42 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 42-43.

Esasında beyitlerin içinde yetim malı alma, faiz yeme, anne-babaya isyan etme, Allah'a şirk koşma, bir cana kıyma, namuslu (muhsan) kadına zina iftirasında bulunma, zina etme, şarap (içki) içme, savaş günü savaş meydanından kaçma, harem bölgesinde zulüm etme, yalan yere yemin etme, hırsızlık yapma ve Allah'ın rahmetinden ümit kesme şeklinde ifade edilen büyük günahlardan 13 tanesini zikretmiştir.⁴³ Ne var ki şiirde zikredilen bu günahlar hadis metninde bulunmamaktadır. Halbuki bu günahların çoğu Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre'den naklettikleri şu hadiste yer aldığı için şiirin mukteza-i hâline daha uygun düşmektedir:

Hiz. Peygamber: "Yedi helak ediciden sakının! buyurdu. Sahâbîler, Yâ Resûlallah! Bunlar nelerdir? diye sordular. Resûlullah şöyle cevap verdi: Allah'a şirk koşmak, büyü yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak ve zinadan uzak duran, hiçbir şeyden haberi olmayan mü'min kadınlara zina isnad etmektir."⁴⁴

Müellifin kırk hadis gibi seçkin bir metin inşa ederken, tercih noktasında göz önünde bulundurması beklenen rivayet; hem sıhhati hem de konuya dair en fazla bilineni olması yönüyle, "Yedi helak ediciden sakının" formuyla nakledilen Ebû Hureyre hadisidir. Bununla birlikte müellifin en önemli kaynağı olan *el-Câmiu's-sağîr*'de Ebû Hureyre rivayetinin yanı sıra benzer manalarda birden çok metin bulunurken⁴⁵ 12. hadis olarak; zayıf ve temel hadis kitaplarında bulunmayan bir rivayete yer vermesi, alışılmışın dışında bir tercihtir. Netice itibarıyla tercih edilen hadis ile hadisin şerhinde verilen şiir arasında; literal tercüme şeklinde, mutlak bir ilişkiden söz etmek mümkün gözükmemektedir. Bu durumu eserin tamamı için kıyas etmek doğru olmamakla birlikte diğer metinlerin kurgu ve muhteva analizi; hadis şerh yöntemi ve şiir tahlili etrafında yapılacak değerlendirme sonucu anlaşılabacaktır.

43 Konevî, *Kenzü'l-fuâd*, 42-43.

44 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru min umûri Rasûlillahi ve sünenihi ve eyyâmihî* (Riyad: Dârü's-Selâm, 1419), "Hudûd", 44; "Tıp, 48"; "Vasâyâ, 23"; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî el-Müslim, *el-Müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru mine's-süneni bi-nakli'l-adli ani'l-adli an Rasûlillah* (Riyad: Dârü's-Selâm, 1419), "İman", 145.

45 Suyûtî, *es-Sağîr*, 17, 401.

Sonuç

Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinin ümmetin her ferdinde ayrı bir etkisi bulunmaktadır. Bu amaçla ilmî, edebî, kültürel pek çok eser telif edilmiş ve Hz. Peygamber'in sünneti/hadisleri anlaşılmasına ve sonrakı nesillere aktarılmasına çalışılmıştır. Kırk hadis telif geleneği de Hz. Peygamber'in bir müjdesinden hareketle yayılmış ve Müslümanların pek çoğunun ilgi gösterdiği önemli bir alan ve edebî bir tür haline gelmiştir. Özellikle Molla Câmî'nin Farsça telif ettiği manzum bir kırk hadis sayesinde Osmanlı'ya intikal eden şiir ile hadisin bir araya getirilme düşüncesi, ediplerin zihin dünyasında önemli bir noktaya tekabül etmiş ve sayıları yüzü aşan manzum kırk, yüz ve bin hadis şeklinde kıymetli eserler telif edilmiştir.

Yaşanan olaylar, devletin içinde bulunduğu durum vb. saiklerle kırk hadis telif ve tercüme geleneğinin Osmanlı'nın son dönemlerinde büyük ölçüde azaldığı görülür. Buna rağmen Kaşıkçı Ali Rıza Konevî, söz konusu geleneğe sahip çıkarak onu muhafaza etmiş ve *Dîvân*'nının şereflenme sebebi olarak, mukaddime kabilinden, manzum-mensur bir kırk hadis telif etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşamış sûfî bir âlim olan müellifin Konya'da başlayan yolculuğu, Medine mücâviri olarak devam etmiş ve burada Cennetü'l-Bakî'de son bulmuştur. Daha çok manzumeler etrafında irşad ve tebliğ vazifesini deruhte eden Kaşıkçı Ali Rıza Konevî, Esad Erbilî'ye intisap etmiş ve onun halifesi olarak, mürîdânının Nakşî/Hâlidî gelenek etrafında mânevî eğitimlerini (seyr u sülûk) takip etmiştir.

Kenzü'l-fuâd isimli manzum-mensur olarak telif ettiği eseri, son asırda durma noktasına gelen kırk hadis geleneğini devam ettirmesi yönüyle önemlidir. Nitekim eserde yer verilen 40 hadise ilave olarak; hadislerin şerhinde Arapça olarak nakledilen veya şiirlerinde *iktibas* edilerek aktarılan rivayetlerin sayısı toplamda 69'u bulmaktadır. Ayrıca doğrudan manasının/mefhumunun anlatıldığı 30 kadar rivayet de şerhlerin içinde mealen zikredilmiş ayrıca 60 kadar ayete de yer verilmiştir.

Bu çalışma kapsamında bahse konu 69 rivayet hadis ilmi açısından tahrîc edilmiş ve eserin temelini teşkil eden serlevha 41 rivayetten 14'ü zayıf, 1'i aslı yok, 1'i bulunamayan olmak üzere 25'inin de sahih hükmünde oldukları görülmüştür. Sayının 41 olarak verilmesinin sebebi 36. rivayet de iki farklı hadisin bir arada bulunmasından kaynaklanmaktadır; söz konusu metinlerin ilk kısmı sahih kabul edilirken ikinci kısım aslı yok/

mevzu hükmündedir. Ayrıca eserde yer alan 7. hadis, merfû bir rivayet olmayıp sahabenin sözü olarak nakledilen bir metindir.

Müellifin kırk hadisine serlevha olarak tercih ettiği rivayetlerle birlikte, söz konusu rivayetlerin şerhinde kullandığı diğer metinlerden; 12'si sahih, 9'u zayıf, 2'si selefî söz ve 5'i de mevzu hükmündedir. Buna göre toplam 69 rivayetin 37'si sahih (%54), 23'ü zayıf (%33), 7'si aslı yok, bulunamayan ve mevzu, (%10) ve 2'si de selefî söz (%3) şeklinde kabul edilmiştir.

Konevî'nin kaynaklarına dair eserde bir işaret bulunmazken yapılan tahrîc çalışması, eserin arka planında Suyûtî'ye ait *el-Câmiu's-sağîr* adlı kitabın bulunduğu sonucunu vermiştir.

Muhteva açısından eserden rastgele bir hadis, örneklem olarak seçilmiş (12. hadis) ve müellifin şerh yöntemi ile hadisi şiire aktarma tarzı incelenmiştir. Bu anlamda büyük günahları konu edinen bir rivayet temel hadis kitaplarından ziyade tali bir kaynaktan aktarılmış mürsel ve zayıf kabul edilmiştir. Ayrıca hadis metni ile müellifin şiiri arasında konu açısından bir birliktelik söz konusu iken tercüme yönüyle literal bir birliktelik yoktur. Nitekim hadiste bahsedilen sekiz sınıf ile şiirde bahsedilen günahlar arasında belirgin bir fark vardır. Halbuki günahlar veya büyük günahlar ile ilgili temel hadis kitaplarında tam da müellifin şiirinde yer verdiği şekliyle sahih metinler bulunmaktadır. Böylesine çok yönlü eser veren müellifin bunu bilmemesi mümkün değildir. O zaman neden bu metin tercih edilmiştir şeklinde bir soru akla gelebilir ki kanaatimize göre müellif, şiirlerini daha çok gönlüne düşen ilhamlar ile birlikte tuluat veya sünûhat yoluyla yazmıştır. Dolayısıyla hadisleri de aynı minvalde tercih etmiş olması mümkündür.

Konevî, Cumhuriyet sonrası dönem için kırk hadis geleneğine uygun biçim ve şekilde eser telif ederken adeta Osmanlı döneminin hadis algısının temelini teşkil eden başta ahlak ile ilgili normları esas almıştır. Nitekim eserlerinde tercih ettiği rivayetlerin konu bütünlüğü başta olmak üzere şerh yöntemi ve manzume haline getirilmesinde kendinden önceki kuşağın bilgi, tecrübe ve irfanını sonraki kuşağa aktarma çabası içinde hareket etmiştir.

Bunun yanı sıra Osmanlı dönemi hadis geleneğinde kuruluş döneminden itibaren son dönemlere kadar muhaddis kimliğinden ziyade akli veya irfani bilgi ile şekillenen ilmi mirasta olduğu gibi müellifin de zihin dünyasında başta geleneğe, özellikle eserini kurgularken metinleri tercih

ettiği Suyûtî'nin *el-Câmiu's-sağîr* adlı hadis fihristine koşulsuz bir güven bulunmaktadır. Derleme türü bir eser olan bu metne itimat, Anadolu'da asırlardır devam edegelen bir alışkanlığın neticesi kabul edilebilir. Aynı durum Aclûnî ve Bursevî gibi son dönem sûfî meşrep ulemanın bakış açısında da karşımıza çıkmaktadır. Esasında bu bakış açısı İslam Medeniyetinde rivayetlerin ahlak nazariyesine uygun bir sistematik ile tebliğ ve irşada mahal olacak şekilde tercih edilmesini sağlamıştır. Böylece sıhhat kaygısından ziyade verilen mesajları destekleyen metnin anlamı ön plana çıkarken Ali Rıza Konevî örneğinde olduğu gibi müelliflerin bunu bilinçli bir şekilde tercih ettikleri de görülmektedir.

Bu çalışmanın neticesinde elde ettiğimiz veriler etrafında sonraki çalışmalara bir öneri/katkı sunma adına müellifin, "Her beyitte bir ayet veya hadise telmihte bulundum." ifadesi, on bin kadar beyte sahip olan bir mutasavvıfın zihin dünyasını keşfetmek için yeni çalışmaları beraberinde getirecek bir söylem olarak anlaşılmalıdır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The author declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

EK- KAŞIKÇI ALİ RIZA KONEVÎ'NİN KIRK HADİSİNDE YER ALAN RİVAYETLER

No	Arapça	Türkçe	Temel Hadis Kitaplarındaki Yeri	Hükmü
1	إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ...	Ameller niyetlere göre dir.	Buhârî, “Bedü'l-Vahy, 1”; Müslim, “İmâre 155”	Sahih
2	مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ يُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يُثْقِلَ الْفِتْنَةَ النَّاسِ إِلَيْهِ قَالِي النَّارِ	Bir kimse âlimlere karşı övünmek, âdi-bayağı kimselere bilgisini göstermek ve sadece insanların sevgisini kazanmak için ilim tahsil ederse varacağı yer cehennemdir.	İbn Mâce, “Mukadime, 17”; Tirmizî, “İlim, 6”	Sahih
3	يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجُمْرِ	İnsanlara öyle bir zaman gelir ki dinini muhafaza edebilmek, avucunun içinde korlamış ateş parçasını tutmaya benzer.	Tirmizî, “Fiten, 73” (Garip); İbn Adî, el-Kâmil, 5/55;	Zayıf
4	آتَانِي جَبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ عَشْرٌ مَا شِئْتَ فَإِنَّكَ مَيِّتٌ	Cebrâil (a.s.) bana gelerek şöyle dedi: Ey Muhammed! Dilediğin gibi yaşa. Gerçek şu ki sonunda sen de öleceksin...	Ebü Dâvûd, Müsne, 3/313; Taberânî, el-Evsat, 4/306; Hâkim, Müstedrek, 4/360	Sahih
5	كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا غُلَامُ إِنِّي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ، إِحْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، إِحْفَظْ اللَّهَ تُجِدْهُ لِحَاكًا، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ...	Bir gün Nebi aleyhissalam efendimizin arka taraflarına beni de bindirip yola giderken bana: Ey çocuk! Sana bazı bilgileri öğreteyim, dedi. Allah'ın hakkını gözet ki Allah da seni gözet sin. Allah'ın hakkını bütün işlerinde gözetirsen karşılığını görürsün. Bir şey istediğin vakit Allah'dan iste...	Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4/409; Tirmizî, S. Kyâmet, 59.	Sahih
6	أَمَّتِي أُمَّةٌ مَبَارَكَةٌ، لَا يُنْزَى أَوْلَهَا خَيْرٌ أَوْ أُخِرَ هَا	Ümmetimin mübarek bir ümmettir, evveli mi hayırdır yoksa ahiri mi hayırdır bilinemez	İbn Asâkir, T. Dimeşk, 36/386	Zayıf
7	فَإِنْ أَصْدَقَ الْخَبِيثِ كِتَابَ اللَّهِ: تَعَالَى وَ أَوْثَقَ الْغَرَى كَلِمَةَ النَّوَى وَخَيْرَ الْمَلِّ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ وَ خَيْرَ السُّنَنِ سُنَّةُ مُحَمَّدٍ	Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabı, tutunulacak en sağlam kelime takvadır. Milletlerin en hayırlısı İbrahim'in milleti, sünnetlerin (tutulacak yol) en hayırlısı Muhammed'in sünnetidir...	Vâkıdî, Megâzî, 3/1015-1017; İbn Ebî Şeybe, Musannef, 6/106.	Sahih
8	مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ... فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ	Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimse ya hayır söylesin veya sussun...	Buhârî, “Edeb, 31”; Müslim, “İman, 47”	Sahih
9	فَإِنَّ الدُّنْيَا خُسْرٌ خُلُوٌّ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى مُسْتَخْلَفُكُمْ فِيهَا، فَتَاطَرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا، وَاتَّقُوا النَّسَاءَ...	Dünya hoş ve tatlıdır. Lakin siz orada Allah'ın halifesi olarak bulunmaktasınız. Dolayısıyla Allah sizin ne yaptığınıza bakmaktadır. Dünya ve kadının fitnesinden sakınınız...	Ahmed b. Hanbel, el-Müsne, 18/132-133; Tirmizî, “Fiten, 26”; (Hasen)	Sahih
10	مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبٍ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Kim bir müminin dünyaya ait bir sıkıntısını giderirse Allah da onun kıyamet günü sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir.	Ahmed b. Hanbel, el-Müsne, 12/393; Müslim, “Zikir, 38”.	Sahih
11	وَدِدْتُ أَنِّي لَقَيْتُ إِخْوَانِي الدِّينِ أَمَنُوا بِي وَلَمْ يَرَوْْنِي	Beni görmeden bana iman eden kardeşlerimle kavuşma anımı severim.	Ahmed b. Hanbel, el-Müsne; Ebû Ya'lâ, el-Müsne, 6/118.	Sahih
12	ثَمَانِيَّةٌ أَبْغَضَ خَلِيفَةُ اللَّهِ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ السَّقَّارُونَ وَهُمْ الْكَذَّابُونَ وَالْخَوَالُونَ وَهُمْ الْمُسْتَكْبِرُونَ...	Şu sekiz sınıf kıyamet günü Allah'ın en çok buğz ettiği kimselerdir: Yalancılar, kibirli ler...	İbn Asâkir, T. Dimeşk, 7/86; Ebû's-Şeyh, et-Tevbih, 94	Sahih
13	يَا أَبَا ذَرٍّ جَدِّ السَّقِينَةِ فَإِنَّ الْبَحْرَ غَمِيقٌ وَخَذَّ الرَّادُ كَامِلًا فَإِنَّ السَّقْفَ بَعِيدٌ وَالْخَلْسُ الْعَمَلُ فَإِنَّ النَّاقِذَ بَصِيرٌ وَخَفَّتِ الْخَلْلُ فَإِنَّ الْعَقِبَةَ صَعْبٌ شَدِيدٌ	Ya EbûZer! Gemini yenile, zira deniz derindir. Azağımı eksiksiz al, zira yolculuk uzundur. Amelini halis kıl, zira Allah basırdır. Yükünü hafif eyle zira yol yokuş ve suubetlidir.	Deylemî, el-Firdevs, 5/339	Zayıf

14	إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْفَهُ فِي بَيْتٍ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نَظْفَةً، ثُمَّ يَكُونُ عِلْفَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مَضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يُرْسَلُ إِلَيْهِ الْمَلَكُ فَيَنْفَخُ فِيهِ الرُّوحَ...	Sizden birinizin anne rahminde yaratılış safhası şöyledir: Kırk günde nutfe, ondan sonra ikinci kırk günde alaka, ondan sonra üçüncü kırk günde mudga olur. Sonra bir melek gönderilip ruhunu üfürür...	Buhârî, “Bed’ü’l-Halk, 6”; Müslim, “Kader, 1”.	Sahih
15	لَيُعْشِدَنَّ أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي قِتْلَ كَقَطْعِ اللَّيْلِ الْمُظْلَمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا	Benden sonra ümmetimi karanlık gece gibi fitneler kaplayacaktır. Mümin olarak sabaha erişen kimse kafir olarak akşamlar.	Taberânî, el-Kebîr, 13/321; Hâkim en-Nisâbü’rî, el-Müstedrek, 4/485,	Sahih
16	إِعْمَلْ لِدُنْيَاكَ بِقَدْرِ مَقَامِكَ فِيهَا وَاعْمَلْ لِآخِرَتِكَ بِقَدْرِ بَقَائِكَ	Dünyan için dünyada makamın kadar amel et. Ahiret için de orada kalacağın kadar amel et.	Gazzâlî, Eyyühe’l-Veled 53-54	Bulunamadı
17	...ذَهَبَ أَهْلُ النَّوْرِ بِالْأَجْوَرِ	Ey Allah’ın Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürüyorlar...	Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 35/376, 382; Müslim, “Zekat, 53”	Sahih
18	كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ غَائِرٌ سَبِيلٍ وَعَدْ نَفْسَكَ فِي أَهْلِ الْقُبُورِ	Dünyada gelip geçen bir yolcu veya bir garip gibi ol!	Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 8/383, 9/48, 10/297; Buhârî, “Rikâk, 3”	Sahih
19	يَا خُلُوْةَ حَضِرَةٍ قَمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهِ يُورِكُ لَهُ فِيهَا وَرَبٌّ مَخْضُوضٌ فِيهَا إِشْتَهَتْ نَفْسُهُ لَيْسَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا النَّارُ	Dünya hoş ve tatlıdır. Bir kimse hakkı ile onda bir şeye sahip olursa kendisi için bereketlidir. Ancak dünyaya nefsi için dalan kimseler için de kıyamet günü karşılığı ancak ateş olur.	el-Mevsilî, Zühed, 295; Abd b. Humeyd, Müsned, 1/3347	Sahih
20	يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي عَنِ النَّارِ	Ey Allah’ın Resûlü! Bana cennete götürüp cehennemden uzaklaştıracak bir amelden haber verir misin?	Abdürrezzâk, Musannef, 11/214; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 36/345;	Sahih
21	مَنْ تَرَكَ أَرْبَعِينَ حَدِيثًا بَعْدَ مَوْتِهِ فَهُوَ رَافِعِي فِي الْجَنَّةِ	Kim öldükten sonrası için kırk hadis bırakırsa o cennette benim arkadaşımdır.	İbnü’l-Cevzî, el-İlel, 1/117	Zayıf
22	تَفَكَّرُوا فِي خَلْقِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ فَتَهْلِكُوا	Allah’ın yarattıklarını düşününüz ancak Allah’ın zatı hakkında düşünmeyiniz yoksa helak olursunuz.	İbn Ebî Hâtim, Tefsîr, 12111; Taberânî, el-Evsat, 6319.	Zayıf
23	دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ عَلَى نَابِهَا: الْمَصَدَّقَ عَشْرَةَ وَالْقَرْضَ بِمِائَةِ عَشْرَ	Cennete girdim, kapısı üzerinde yazılmış gördüm ki sadaka için on ve karz için on sekiz sevap ve ecir vardır.	İbn Mâce, “Sadakât, 19”; Deylemî, el-Firdevs, 2/216;	Zayıf
24	حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَلَمْ ...يُوجَدْ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ	Sizden önce hayırdan başka bir şeyi olmayan bir adam hesaba çekildi.	İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, 4/564-566; İbn Hanbel, el-Müsned, 28/313	Sahih
25	إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ ... وَالْمِسْئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ	Allah iyilikleri ve kötülükleri yazdı ve bunları açıkladı...	Buhârî, “Rikâk, 32”; Müslim, “İman, 131”.	Sahih
26	حَبِّبُوا اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ يُحِبَّكُمْ اللَّهُ	Allah’ı kullarına sevdiniz ki Allah da sizi sevsin	Taberânî, el-Kebîr, 8/90-91; Deylemî, el-Firdevs, 2/130	Zayıf
27	حَرَسَ لَيْلَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَفْضَلَ مِنْ أَلْفِ لَيْلَةٍ يُقَامُ لَيْلُهَا وَيُصَامُ نَهَارُهَا	Bir asker in Allah yolunda bir gece nöbet beklemesi, gündüzü oruç , gecesi kaim bin gece ibadetten daha hayırlıdır.	Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1/488, 599	Sahih
28	إِيَّاكُمْ وَهَاتَيْنِ الْبَعْلَتَيْنِ الْمُتَنَبِّئَتَيْنِ	Şu iki çirkin kokulu bakladan (soğan-sarımsak) sakınınız...	Taberânî, el-Evsat, 4/76; Heysemî, el-Mecma’, 2/17	Sahih
29	زُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُنْكِرُكُمْ الْآخِرَةَ	Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü size ahireti hatırlatır.	İbn Mâce, es-Sünen, “Cenâiz, 47”	Sahih
30	إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ صَدَقَةٌ جَارِيَةٌ أَوْ عِلْمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ	İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât.	Müslim, Vasiyyet 14.	Sahih

31	أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الصَّلَاةُ لَوْ قِيَّتْ ثُمَّ بُرِّ الوَالِدَيْنِ ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	Allah'a en sevimli amel vaktinde kılınan namaz, sonra ana-babaya iyilik, sonra cihaddır.	Tayâlisî, el-Müsned, 1/289; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, 4/201	Sahih
32	أَفْضَلُ الرُّهْدِ فِي الدُّنْيَا ذِكْرُ الْمَوْتِ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ التَّفَكُّرُ	Dünyadaki en faziletli zühd, ölümü hatırlamak, en faziletli amel ise tefekkürdür.	Deylemî, el-Firdevs, 1/357	Zayıf
33	طَالِبُ الْعِلْمِ [أَفْضَلُ] عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	İlim talep eden kimse Allah katında onun yolunda cihad edenden daha değerlidir.	Deylemî, el-Firdevs, 2/440	Zayıf
34	الدُّعَاءُ مَحْجُوبٌ عِنْدَ اللَّهِ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآهِلِ بَيْتِهِ	Hız. Peygamber'e ve âline salât edilmedikçe yapılan dua Allah katına ulaşmaz.	Beyhakî, eş-Şuab, 2/216	Zayıf
35	رَمَضَانُ بِالْمَدِينَةِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ رَمَضَانٍ فِيمَا سِوَاهَا مِنَ الْبُلْدَانِ وَ جُمُعَةُ بِالْمَدِينَةِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ جُمُعَةٍ فِيمَا سِوَاهَا مِنَ الْبُلْدَانِ	Medine'de Ramazan ayını ihya etmek Medine dışında bin Ramazan ayını ihya etmekten; Medine'de bir Cuma namazını kılmak Medine dışında bin Cuma namazını kılmaktan daha hayırlıdır.	Taberânî, el-Kebîr, 1/372; İbn Asâkir, Târihu Dimeşk, 8/510; Deylemî, el-Firdevs, 2/275	Zayıf
36	جُؤُوا فَإِنَّ الْحَجَّ يَغْسِلُ الذُّنُوبَ كَمَا يَغْسِلُ الْمَاءُ الذَّرَنَ	Haccediniz! Çünkü hac ibadeti tıpkı suyun maddi pislikleri temizlemesi gibi günahları temizler...	Abd b. Humeyd, el-Müsned, 2/214; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 12/309; 16/31; 23/255	1: Sahih 2. :Ash yok
37	شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ أُمَّتِي	Benim şefaetim, ümmetimin büyük günahları içindir.	Tayâlisî, el-Müsned, 3/250; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 9/329; 20/439	Sahih
38	مَنْ ذُكِرْتُ عَنْدهُ فَلْيُصَلِّ عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا	Bir kimsenin yanında ismim anıldığında bana salat ü selam göndersin. Gerçek şu ki bana bir kez salat edene Allah on kere salat (rahmet) eder.	Tayâlisî, el-Müsned, 3/588	Sahih
39	مَنْ ذَكَرَ اللَّهَ فَقَامَتْ عَيْنَاهُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يُصِيبَ الْأَرْضَ مِنْ دُمُوعِهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Bir kimse Allah'ı zikreder de korku ve haşyetinden gözyaşları yere dökülürse Allah o kimseye kıyamet günü azap etmez.	Ebû Dâvûd, ez-Zühd, 184; Taberânî, el-Evsat, 2/178; 6/195; Hâkim, el-Müstedrek, 4/289	Zayıf
40	مَا مِنْ سَاعَةٍ بَاتِي عَلَى الْعَبْدِ لَا يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا كَانَتْ عَلَيْهِ خَيْرَةً وَ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ	Kul için Allah'ı zikretmeyerek geçmiş bir an yoktur ki kıyamette o an için hasret çekip pişman olmasın!	Taberânî, el-Evsat, 8/175; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, 5/361; Beyhakî, eş-Şuab, 2/54, (Zayıf);	Zayıf

Kaynakça

- Acar, Yusuf. “Zayıf Hadisin Amel Karinesiyle Desteklenmesi ve Tirmizî'nin Süneni”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2014), 41-70.
- Aliyyü'l-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddin Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî. *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-ahbârî'l-mevdû'a*. thk. Muhammed b. Lütfi es-Sabbağ. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 1971.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Camiu'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru min umûri Rasûlillahi ve sünenihi ve eyyâmihî*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Çoban, Ali. “Yakın Dönem Bir Nakşî-Hâlidî Şeyhi Portresi: Kaşıkçı Ali Rıza Efendi (1883-1969)”. *Bilimname* 2/36 (2018), 609-648. <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.450284>
- Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye. *el-Firdevs bi me'sûri'l-ahbâr*. thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.
- Ebu's-Seyh, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyân el-Ensârî el-İsfahânî. *et-Teubih ve't-tenbih*. thk. Mecdi es-Seyyid İbrahim. Kahire: Mektebetü'l-Furkân, 1. Basım, ts.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn. *Daîfü'l-Câmi'i's-sağîr*. 3 Cilt. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1988.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn. *Silsiletü'l-ehâdisi'd-daîfe ve'l-mevdû'a ve eseruha's-seyyi' fi'l-ümme*. 14 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1. Basım, 1988.
- Erbilî, Muhammed Esad. *Kenzü'l-irfân*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1. Basım, ts.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. *Risâle Eyyühe'l-veled*. thk. Muhammed Sâlim Hâşim. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.
- Gümüşhânevî, Ahmed b. Mustafa. *Levâmiu'l-ukûl (Şerhu Râmüzü'l-ehâdis)*. 5 Cilt. İstanbul: Dersâdet, 1. Basım, ts.
- İşıl, Fatih. *Edebiyatımızda Hadis-i Şerifler ve Âsâr-ı Kemâl'deki Bin Ehâdis Şerhi (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- İbn Asâkîr, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Târîhu Dımeşk*. thk. Muhibbuddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım, 1995.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fadl Şihâbüddin Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-Garâibü'l-Mültekadatü min Müsnedi'l-Firdevs*. thk. ed-Dâiz el-Firyâtî vd. 5 Cilt. Birleşik Arap Emirlikleri: Dâru'l-Birr, 1. Basım, 2018.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî. *ez-Zevâcir an iktirâfi'l-kebâir*. 2 Cilt. Dârü'l-Fikir, 1. Basım, 1987.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddin Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddin Abdisselâm el-Harrânî. *Mecmû'u'l-Fetâvâ*. thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım. 37 Cilt. Medine: Mücemmer'l-Melik Fehd, 2004.
- İsmail Hakkı Bursevî. *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1. Basım, ts.
- İsmail Sadık Kemâl. *Âsâr-ı Kemâl*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Koleksiyonu, 67.

- Karahan, Abüdülkadir. *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. Ankara: DİB Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Karakoç, Sezai. *İslâm'ın Şiir Anıtlarından*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016.
- Kemalpaşazâde, Ahmed Şemseddin. *Erbau erbâniyyât ve şurûhuhâ*. thk. Muhittin Uysal. Konya: Aybil Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Kettânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Hasenî. *er-Risâletü'l-mustatrafe li-beyânî meşhûri kütûbi's-sünneti'l-müşerreffe*. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 5. Basım, 1993.
- Konevî, Kaşıkçı Ali Rıza el-Hâdimî. *Necâtü'l-Mü'minin min ehâdisi'l-erbain (Kenzü'l-fuâd)*. (b.y.: y.y., ts), 13-134.
- Kur'an-ı Kerim Meali*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Mevlânâ, Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî. *Külliyât-ı Şems-i Tebrizî (Rubâiler)*. thk. Bedüzzaman Fîrûzanfer. Tahran: Emir Kebîr, 1386.
- Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdürreâf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddin Alî el-Haddâdî. *Feyzü'l-kadir şerhu'l-Câmi'i's-sağîr*. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2. Basım, 1972.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. el-Kuşeyrî. *el-Müsnedü's-sahîhu'l-muhtasaru mine's-süneni bi-nakli'l-adli anî'l-adli an Rasûlillah*. Riyad: Dârü's-Selâm, 1. Basım, 1419.
- Nazîr(â) İbrahim Gülşenî. *Risâle-i ehâdis-i erbain-i sülâsiyye*. Saraybosna: Gâzî Hüsrev Begova Biblioteka, 4253, 1b-4b.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Erbaûne'n-Neveviyye*. thk. Kusayy Muhammed Nurs el-Hallâk - Enver b. Ebî Bekr. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1. Basım, 2009.
- Öztoprak, Nihat. *Klâsik Türk Edebiyatı'nda Manzum Yüz Hadisler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 1993.
- Sağânî, Ebû'l-Fedâil Radiyyüddin (Radî) Hasen b. Muhammed b. Hasen. *ed-Dürü'l-mültekat fi tebyîni'l-galat veylühü el-Mevdû'ât*. thk. Abdullah Kâdî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1985.
- Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Mekâsîdü'l-hasene*. thk. Muhammed Osman el-Haşî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1. Basım, 1985.
- Sevgi, Ahmet. *Molla Câmi'nin Erba'in'i ve Manzum Türkçe Tercümeleri*. Konya: Ekopi Yayını, 1. Basım, 2000.
- Söylemez, İdris. *Türk-İslam Edebiyatında Manzum Kırk Hadisler (İnceleme-Metin)*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2017.
- Suyûtî, Ebû'l-Fadl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-Câmiu's-sağîr fi ehâdisi'l-beşîri'n-nezir*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1990.
- Sübkî, Ebû Nasr Tâcüddin Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfî. *Tabakâtü's-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*. thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv - Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 10 Cilt. Riyad: Dârü'l-Hicr, 2. Basım, 1413.
- Şahyar, Ayşe Esra. "Zayıf Hadisle Fezâil Konusunda Amel Edilebilirlik Fikrinin Doğuşu ve Gelişimi". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 31-49.
- Tosyevî, Abdülmecid b. Nâsûh et-. *Arafâtü'l-Ârifin li'l-vükûfi mevkîfi 'ibâdeti rabbi'l-'âlemîn*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Râşid Efendi, 136, 122a-162a.
- Uysal, Muhittin. *Tasavvuf Kültüründe Hadis (Tasavvuf Kaynaklarındaki Tartışmalı Rivayetler)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.

Mustafa YÜCEER

- Yeşil, Mahmut. *Vaaz Edebiyatında Hadisler*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Yıldırım, Ahmet. *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2. Basım, 2009.
- Yıldız, Fahreddin. “İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 21 (Mayıs 2013), 407-455.
- Yüceer, Mustafa. “Hadis İlmi Açısından ‘Men Hafıza’ Rivâyeti ve Manzum Kırk Hadis Geleneğine Tesiri”, *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2020), 931-970.
- Yüceer, Mustafa. *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısırî el-Minhâcî. *et-Tezkire fi'l-ehâdisi'l-müştehire (el-Le'âli'l-mensûre fi'l-ehâdisi'l-meşhûre, el-Fevâ'idü'l-mensûre fi'l-ehâdisi'l-meşhûre)*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Basım, 1986.
- Zürkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf. *Muhtasarü'l-Makâsidi'l-hasene*. thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 4. Basım, 1989.